1. Fıkıh İlminin Tanımı, Amacı ve Önemi

Fıkıh İlminin Tanımı

Arapça (فقِه) fakihe fiilinin mastarı olan fıkıh kelimesi sözlükte; bir şeyi iyice düşünmek, derinlemesine anlamak, bilmek/ilim ve anlamak/fehim gibi anlamlara gelmektedir. Fıkıh kelimesi, ayetlerde ve hadislerde genellikle sözlük anlamıyla kullanılmıştır. Allah Teâlâ ayeti kerime'de şöyle buyurur:

Fıkıh, dinî meseleleri delilleri ile inceleyip hükümlerini açıklar.

﴿ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُوا اِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴾

"(Ne var ki) müminlerin hepsi toptan seferber olacak değillerdir. Öyleyse onların her kesiminden bir grup din konusunda derin bilgi sahibi olmak ve döndükleri zaman, kavimlerini uyarmak için geri kalsa ya! Umulur ki sakınırlar."[1]

« مَنْ يُرِدِ اللّٰهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِى الدِّينِ »

"Allah, kimin hakkında hayır dilerse onu dinde derin anlayış sahibi (fakih) kılar."[2]

Yukarıdaki ayette geçen (لِيَتَفَقَّهُوا فِى الدِّينِ) ibaresindeki ile hadiste geçen (يُفَقِّهْهُ فِى الدِّينِ) ibaresindeki fıkıh [فقه] kelimesi; *dinde, dinî ilimlerde derin anlayış ve kavrayış sahibi olmak* anlamına gelmektedir. İmam Mâlik "Fıkıh, Allah'ın kalplere nakşettiği bir nurdur."[3] demiştir.

Peygamber Efendimizin vefatından sonra hicri 2. yüzyılın ortalarından itibaren dinî ilimlerin ortaya çıkmasıyla fıkıh kelimesi terim anlamıyla kullanılmaya başlanmıştır.

Fıkıh kelimesinin bugünkü bilinen anlamda kullanılması ise belirli bir sürecin sonunda olmuştur. Fıkıh kelimesi, ilk dönemlerde İslami ilimlerin hepsini içine alacak şekilde kullanılmıştır.

ARAŞTIRALIM

Kur'an-ı Kerim'de *fıkıh* kelimesinin kaç ayette geçtiğini araştırınız ve bulduğunuz ayetlerden birini defterinize yazınız.

Kavram olarak fıkıh ilminin iki tanımı yapılmıştır:

1- Hanefi mezhebinin imamı olan İmam Âzam Ebû Hanife, fıkhı şöyle tanımlamaktadır:

اَلْفِقْهُ: مَعْرِفَةُ النَّفْسِ مَا لَهَا وَمَا عَلَيْهَا

"Fıkıh, kişinin lehinde ve aleyhinde olan hükümleri bilmesidir."[4]

2-İmam Şâfiî, fıkhı şöyle tanımlamıştır:

اَلْفِقْهُ: اَلْعِلْمُ بِالْاَحْكَامِ الشَّرْعِيَّةِ الْعَمَلِيَّةِ الْمُكْتَسَبَةِ مِنْ اَدِلَّتِهَا التَّفْصِيلِيَّةِ

"Fıkıh; tafsilî delillerden (ayet ve hadislerden) elde edilen dinî amelî hükümleri bilmektir."[5]

1 Tevbe suresi, 122. ayet.
2 Buhârî, İlim, 10.
3 Orhan Çeker, Fıkıh Dersleri-1, s. 26.
4 Hayreddin Karaman, "Fıkıh", TDV İslam Ansiklopedisi, C 13, s.15.
5 Hayreddin Karaman, "Fıkıh", TDV İslam Ansiklopedisi, C 13, s.15.

Mecelle, İmam Şâfiî'nin bu tanımını esas alarak ilk maddesinde fıkhı şöyle tanımlamıştır: "İlmi fıkıh, mesâil-i şer'iyyeyi ameliyyeyi bilmektir."[6] Yani, Fıkıh ilmi, dinin uygulamayla ilgili meselelerini bilmektir.

Fıkıh ilmi ile uğraşan âlimlere, **fakih** veya **müçtehit** denir.

Günümüzde özellikle akademik çevrelerde fıkıh yerine İslam hukuku tabiri kullanılmaktadır. Fıkıh, hukukun bütün konularını ele almaktadır. Fıkhın ibadetler bölümü, **ilmihâl** denilen müstakil kitaplarda incelenmiştir.

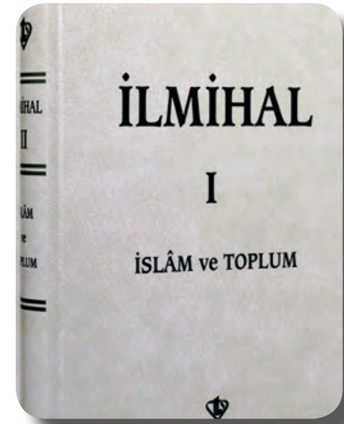
Mecelle, Osmanlı Devleti zamanında Ahmed Cevdet Paşa başkanlığında hazırlanmıştır.

Fıkıh İlminin Amacı ve Önemi

Yüce Allah, insanların bir arada barış, huzur ve güven içerisinde istikrarlı bir şekilde yaşamaları için ilahî kitaplar göndermiştir.

İlahî kitapların, insanın Allah ile olan ilişkisini düzenlemek, insanlar arasında hak ve adaleti tesis etmek gibi amaçları vardır.

Fakihler, İslam dininin temel amaçlarını **"mekâsidü'ş-şerîa"** (Şeriatın gayeleri) olarak ifade ederler.[7] Mekâsidü'ş-şerîa; Allah ile insan, insan ile insan, insan ile devlet, devlet ile devletler arasındaki ilişkileri düzenleyerek insanların maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak, haksızlıkları engellemek, adaleti, huzuru ve güveni tesis ederek istikrarlı bir toplum düzeni inşa etmektir.[8]

Kadın ve erkek her Müslümanın bilmesi gereken fıkıh bilgilerini içeren kitaplara ilmihâl adı verilir.

Fıkıh ilmi, hayatın akışı içerisinde vahiy ile insan davranışlarını buluşturmaktadır. Kur'an ve sünnette yer alan şer'î hükümlerin uygulanmasına ve yaşanmasına köprü olmaktadır.

Her Müslümanın kendisine gerekli olan ibadet ve toplumsal hayatla ilgili fıkıh bilgisini öğrenmesi farzdır.

Fıkıh İlminin Genel Amacı:

- Varoluş gayemizin Yüce Allah'a kulluk olduğu bilincini kazandırmak,
- Allah'ın (c.c.) rızasına uygun bir hayat yaşamamıza katkı sağlamak,
- Kur'an ve sünnette yer alan hükümleri, yaşam tarzına dönüştürmek,
- Kişilerin hak ve sorumluluklarını belirlemek,
- Hakların ihlalini ve vazifelerin ihmalini önlemek,
- Toplumda adalet, barış, huzur ve güveni tesis etmek,
- Hukuk ile ahlak bütünlüğünü sağlamak ve hukuka saygılı bireyler yetiştirmek,
- Güven ve huzur içinde istikrarlı bir toplum oluşturmaktır.

TARTIŞALIM

"İnsanların neden toplumsal bir düzene ihtiyacı vardır?"

Bu soru çerçevesinde fıkhın amacıyla ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla tartışınız.

6 Mecelle, md. 1.
7 Şâtıbî, el-Muvâfakât, C 2, s.6.
8 Fahrettin Atar, Fıkıh Usulü, s. 343.